Prepovedani, zamolčani, zbrisani: ZORKO SIMČIČ

Naš človek na obeh straneh stene

NAJBOLJ SVETOVLJANSKI EMIGRACIJSKI PISATELJ — TUJINI DVE, DOMOVINE PA NOBENE — TISTI, KI SO BILI UDARJENI Z NEVIDNIM PEČATOM

Zorko Simčič (psevdonima Bine Šulinov, Simon Preprost) se je rodil 19. novembra 1921 v Mariboru. Že kot dijak je z uspehom sodeloval v različnih mladinskih listih. Kot piše v eni redkih slovenskih slovstvenih zgodovin, ki je upoštevala vse pišoče ne glede na njihovo ideološko orientacijo, Zgodovini slovenskega slovstva urednika Lina Legiše iz leta 1971 (!) v peti knjigi na straneh 370—371: »... je Simčič izšel iz dominsvetovske družine in je svojo pisateljsko pot začel v povojnih letih. Begunec pred Nemci iz Maribora se je zatekel v Ljubljano in bil v krogu dominsvetovcev med nasprotniki OF, dasi v slovstvenem delu ni bil napadalen.

Leta 1942 je bil v internaciji v italijanskem taborišču Gonars (kjer je bil tedaj cvet slovenske izobraženske umetniške elite — Jože Udovič, Cene Vipotnik, Igo Gruden, Niko Pirnat, France Balantič, op. a.). Po vrnitvi v Ljubljano je napisal roman **Prebujenje** in dobil zanj komaj 22-leten Finžgarjevo nagrado 1943. Simčič je v tem romanu iz dijaškega življenja pokazal neverjetno zrelost za svoj prvi literarni nastop. Opisuje leto dni življenja treh ljubljanskih dijakov. Ocena avtorja in njegovega prvenca je bila lapidarno takale: »Živ, bister, zelo samostojen pisatelj, ki bo gotovo napisal še kaj zrelejšega, ko bo neposredno prizadetost zamenjal s pisateljsko razdaljo.«

V časopisih in revijah je objavljal humoristične in satirične črtice, kozerije iz okolja, ki se je Simčiču zdelo vseskozi kritike in karikature vredno. Te satire in humoreske je zbral v knjigi **Tragedija stoletja** (1944). Naslov, ki je menda zavajal (hote) v napačna pričakovanja. Toliko v eni redkih poštenih in literarnih zgodovin o avtorju, ki ga imajo mnogi poznavalci za najbolj svetovljanskega emigracijskega pisatelja.

● NOTRANJI MONOLOG IN SPRAVA

Kot večina mladih sodelavcev Doma in sveta je Simčič kršil medvojni kulturni molk. Sodeloval je v Javornikovem časniku Slovenski dom, pisal za Slovenčev Koledar, Obisk, bil tajnik Zimske pomoči, ki jo je vodil po vojni ustreljeni pisatelj Narte Velikonja (bil je invalid in ni hotel emigrirati). Simčič je zanj sourejal Zbornik Zimske pomoči, napisal je tekst za junaško opereto Krst pri Savici. Po letu 1945 je Simčič nekaj časa živel v Trstu — dve leti je delal pri tamkajšnjem slovenskem radiu — potem se je odselil v Argentino, skupaj z več kot 6000 slovenskimi protikomunističnimi emigranti. Tam je monsinjor Hladnik na prošnjo dr. Kreka iz Rima dobil dovoljenje za vselitev 10.000 slovenskih beguncev.

Preden se odpravimo z Zorkom Simčičem v Buenos Aires, je treba iz matične literarne kritike izbrskati še eno bistveno označbo za dokončno literarno fiziognomijo tega avtorja: V nasprotju z literarnimi vrstniki, skupino pisateljev, ki so med vojno nastopili v Ljubljani (Kociper, Dular, Krivec), je bil Simčič izrazito proti literarnemu domačijstvu, vaškemu, kmečkemu tradicionalizmu. Njegovo pisateljsko zanimanje velja meščanstvu. Dr. Tine Debeljak je leta 1955 v svoji Panorami slovenskih leposlovnih ustvarjalcev v emigraciji (Koledar Svobodne Slovenije) o Zorku Simčiču med drugim zapisal: »... **Njegova pisateljska fiziognomija je bila že precej ostro zarisana, ko so ga razmere vrgle v emigracijo. Zanima ga predvsem psihološka analiza dogodka, sodobna problematika vzdušja. Duhovito rezoniranje ga približuje anglosaški miselnosti, njegovo delo je zato najbliže sodobni napol kozerski leposlovni književnosti.«**

Lev Detela z Dunaja, poznavalec slovenskega zdomskega ustvarjanja, avtor številnih študij o tej problematiki, je o Zorku Simčiču zapisal: »V Buenos Airesu je Simčič vse do razdora v letu 1965 med pokoncilsko krščansko zdomsko ›levico‹ (Vodeb, Truhlar), ›sredino‹ (Tine Debeljak, France Papež) in ›desnico‹ (Jurčec, Simčič) pri Slovenski kulturni akciji kot vodilni zdomski kulturni organizaciji, sourejeval njeno literarno revijo Meddobje od njene ustanovitve sredi petdesetih let. Pod psevdonimi je Simčič pisal v zbornik Svobodne Slovenije, leta 1954 pa je objavil v knjigi igro Krst pri Savici, temu je leta 1967 sledila ›okvirna drama v treh delih‹ **Zgodaj dopolnjena mladost.**« Literarni zgodovinar dr. Jože Pogačnik je v osmi knjigi Zgodovine slovenskega slovstva, ki je izšla leta 1972 pri Založbi Obzorja v Mariboru, med drugim o obeh omenjenih dramah Z. Simčiča zapisal, da je prva »svojevrstna razrešitev prešernovega romantičnega epa«, druga pa »je napisana na podlagi dogodkov zadnje svetovne vojske,« kot je zapisal Pogačnik, sta obe slavospev ljubezni in želja po spravi med Slovenci.

● SLAVOSPEV SLOVENIJI

Največ uspeha je Simčič požel z romanom **Človek na obeh straneh stene**. Je podoba razdvojenega brezdomca, ki se niti doma niti v Argentini ni mogel zares vkoreniniti. Avtor je v tem delu, ki je izšlo leta 1957, presenetil z notranjim monologom, analizo kaotičnih ljubezenskih razmerij in željo po spravi med sistemi. Njegov junak ves čas omahuje med emigracijo in domovino, med ženo in ljubico Katjo, ki vedno bolj postaja njegova usoda. Povabila ga je na zadnji sestanek, na katerem bo, kot je upal, mogel razčistiti svoj položaj, vendar ni prišla. V senci te izdaje, sredi spleta blodenj in resnice, se odpravlja k svoji ženi.

Najbolj sveže Simčičevo leposlovno delo je izšlo lani v založbi revije Duhovno življenje v Buenos Airesu: **Trije muzikantje ali povratek Lepe Vide**. Gre za staro zgodbo o večnosti človeškega hrepenenja in nemiru človeškega srca, ki žene ljudi po svetu za srečo. Simčič je imenitni motiv prastare slovenske ljudske pesmi o Vidi povezal z zgodbo o treh ljubljanskih čudodelnih muzikantih. S svojimi melodijami znajo pregnati vse bolezni sveta. Lepa Vida jih priporoči kraljici, ko se mladega kraljeviča polasti melanholija. Ko pridejo v daljno Španijo, kraljeviča zares pozdravijo. Vse se srečno razplete in v nasprotju s staro legendo se lepa Vida lahko vrne domov. Simčič se je približal pravljici, literarni vrsti, ki mu ni tuja, saj je napisal tudi več del za otroke.

Slavospev Sloveniji je zadnja Simčičeva knjiga. Ne gre samo za domotožje v tem delu, ki so ga 23. aprila letos v Trstu (kot tudi celoten avtorjev opus) nagradili z literarno nagrado Vstajenje, temveč Simčič nekje pravi: »... Tistim, ki so se mo-

Zorko Simčič na tržaški železniški postaji poleti 1964.

Posnetek: Milena Merlak

rali umakniti v izgnanstvo, je dodana še ena bolečina: bojijo se za svoje že v tujini rojene otroke ... Otroci čutijo tujino vedno bliže, druga drugi dajeta rast ... Tujina, tudi če ni maceha, ima svojo moč, da sčasoma tisto, kar je bilo njim sveto in jim bo sveto do smrti, otrokom že ne bi bilo tako sveto ... Ni večjega blagora na svetu kakor živeti in umreti ob ognjišču, ki so ga skozi stoletja netili očetje in dedje ...«

V tržaški Mladiki letos (številka 5—6) je Zorko Simčič ob podelitvi pomembne nagrade Vstajenje dejal (to je eden njegovih zadnjih javnih nastopov v zdomskem tisku): »**Ne morem pozabiti, da je po dolgih desetletjih molka, po dolgih desetletjih, ko je matični domovini Buenos Aires bil prekleta beseda in je samo absolutni notranji mir preprečeval, da se mi v tujini ne bi počutili kot gobavci, da je ravno iz Trsta bilo slišati, kako ima Slovenija danes dva kulturna centra: Ljubljano in Buenos Aires** (to so besede tržaškega pisatelja Alojza Rebule, op. a.). **Koliko je to res, bo sicer pokazal čas. A ta človeška gesta, važnejša od kakšne zgolj literarnozgodovinske, ne bo od kulturnikov na tej strani ekvatorja nikdar pozabljena.**

Pred desetletji se je prav v Trstu rodila zamisel o enotnem slovenskem kulturnem prostoru, o povezavi med matico, zamejstvom in zdomstvom. Res je, da je ta formulacija, izdana v svobodnem svetu, mogla marsikateremu kulturniku doma in v svetu služiti za opravičilo za izgovor, češ da je ta zahteva že dovolj in da se tako torej ni treba ukvarjati zdaj še z ›umazano‹ politiko. Toda nekoč bo zgodovinarju, morda ravno tako tudi razvidno, da je prav to pot, ta propagacija enotnosti najprej kulturnega prostora pripomogla k prebujanju zavesti o nujnosti enotnega slovenskega političnega prostora: živeti v svobodi, v resnični demokraciji.«

● MU BO OB JUBILEJU IZŠLA KNJIGA

Zorko Simčič je v Meddobju leta 1954 objavil razpravo Nekaj misli ob sodobni književnosti, iz katere je mogoče izluščiti avtorjev literarni nazor in okus (v tistem času, seveda). Človek je središče književnosti, to je Simčičev credo, stalnica njegove poetike. **O slovenski literaturi prve polovice petdesetih let pa po tej razpravi sodeč ni imel najboljšega mnenja: očital ji je pomanjkanje sodobne problematike, ki je posledica strahu pred javnostjo in oblastjo, ostaja v preteklosti, nepristnost, in preveliko poudarjanje jezika in sloga.** »Pisatelj, ki ga vznemirja današnji svet, nosi v sebi osebni konflikt, ki je odsev konflikta vsega sveta. Umetnik se mora prepojiti z življenjem, ne zavestno, ampak s tem, da mora dati temu svojo osebno noto. Če do tega ne pride, se ne sme govoriti o književnosti kot umetnosti, ampak kot gojenju jezika. **Zato mora biti danes umetnik tudi mislec. Koliko to doma in po svetu nismo ali ne smemo biti, toliko je vse, kar napišemo, majhno, in je nepravično metati lastno nemoč ali krivdo na hrbet majhnosti naroda. To je izgovor, napačna tolažba.**« Tako Simčič pred šestintridesetimi leti.

O svoji emigraciji, ›položaju na obeh straneh stene‹, kot ga je antologijsko poimenoval, je pred tremi desetletji v romanu Človek na obeh straneh stene zapisal: »Tujini dve, domovine pa nobene.« In: »... Kako niso nikdar niti med starimi znanci govorili o tem drugem človeku v sebi in vendar slutili, da se nikoli ne bodo mogli vkoreniniti v novih zemljah, ker so nekoč kakor v spanju bili udarjeni z nevidnim pečatom; vedno jih bo ločil od drugih. Kako nikdar niso govorili, da jim zginjajo stara poznanstva onkraj morja, da jim zginjajo besede iz govorice in da celo žig na zunaj bledi, pa le zato, ker se globlje ujeda pod kožo ... In potem je prišlo tisto najstrašnejše: med pogovorom, morda ponoči na cesti ali sredi zatohle vročine pri delu v tovarni, je človek zaslutil, da se kljub isti krvi oddaljuje vsak dan od tistih, zaradi katerih mu je bil pečat dan na telo, in da se kljub drugačni krvi počasi približuje tujcem, čeprav je vedel, da bo tudi med njimi večen tujec. Preteklost je vsakemu pač bila doba na oni strani črte. In ta onkraj že dolgo ni pomenil ›tam, kjer mi je kaj bilo vzeto‹, ampak kjer je bilo težko dvomiti o čemerkoli že in kjer si je bilo težko biti na nejasnem, posebno še s samim seboj. Kakor da bi se veliki kaos v svetu pričel šele tisti dan, ko se je v njih vse preobrnilo.

Slabo se je počutil med ljudmi, ki jim je bilo vse razumljivo in preprosto.«

Prihodnje leto bo Zorko Simčič dopolnil sedemdeset let. Mu bo ob jubileju izšla prva knjiga v domovini, odkar je emigrant? Bilo bi pravično in nujno, kajti gre za pripovednika in publicista, brez katerega si slovenske literarne zgodovine devetdesetih let ni mogoče predstavljati.

MELITA FORSTNERIČ-HAJNŠEK

»Ne gre za problem kilometraže«

»Morda nekateri mislijo, da smo malo daleč od evropskih problemov, zlasti od slovenskih. Ampak mislim, da ne gre za problem kilometraže. Čutimo se absolutno Evropejce in Meddobje je evropska revija, tudi živimo z Evropo. Ne samo, da smo lahko tako na tekočem, kot ste vi tukaj (londonski Times in moskovsko Pravdo imamo 24 ur potem, ko prideta iz stroja), iz pogovorov z ljudmi sem videl, da poznamo evropske razmere in slovenske precej dobro. Včasih se mi celo dozdeva, da se za marsikaj boli zanimamo kot mnogi ki recimo v Evropi živijo. Seveda je to logično in nujno. Dostikrat, ne rečem, bi si človek želel biti bliže Evropi — ampak bliže prijateljem, zemlji. Kajti na drugi strani nas ta razdalja spet varuje, da ne bi izgubljali časa in živcev ob raznih pojavih, ki so muhe enodnevnice, pa morda ob dogodkih, ki nam danes jemljejo spanec, jutri pa se izkažejo za nepomembne.«

(Tako je v tržaški Mladiki leta 1964 o buenosaireškem Meddobju, katerega urednik in stalni sodelavec je bil, povedal Zorko Simčič v intervjuju Sašu Martelancu)

AR — GEN — TI — NA

»Odprli bodo zemljevid Južne Amerike in dedov suhi, žuljavi kazalec bo potoval preko morja in kmalu bodo še drugi prsti sosedov drseli preko zemljevida, se suvali in premikali in potem bo ded dejal: Še bolj dol, ... kaj se bojite, še bolj dol, tja dol, tam, kjer je konec sveta! Tukaj! — In mali s svetlomodrimi očmi tik na robu mize bodo začeli črkovati: Ar-gen-ti-na ...«

(Argentinska slovenska revija Vrednote: iz črtice Zorka Simčiča Prežalostne šriftice, 1951)

HORROR VACUI

»Prebiram domačo ›uradno‹ literaturo. Mislim na pesnike, ki ne morejo, še bolj pa na tiste, ki nočejo peti, kakor jim poje srce, ki se boje narezati žile — in razmišljam o ujetem kondorju, ki so ga pred leti kazali v naši dolinici radovednim turistom: krasno kletko je imel in kasneje, ko so videli, da tudi svobodni kondor ne more vzleteti, če je enkrat čisto pri tleh, je smel celo hoditi sem ter tja. Nobene skrbi za hrano ni imel. Vse je bilo v redu, a ljudje bi ga radi videli leteti. Leteti pa ni več znal, ker se je odvadil. Oh, čas je zdravnik, čas pa je tudi rabelj.

Berem nekega Zajca. Nekega Zupana ... Vem, od kod prihaja ta literatura, ne morem si pa misliti, kam pelje, kakšen ji bo odmev. Horror vacui ... A je strahotna, tako strahotna, kako so samo še domača pisma o obupu in brezciljnosti in cinizmu in pa znanstveno prikrojene, brez komentarjev objavljene statistike o samomorih in o tem, kako mlade slovenske matere ubijajo dva od treh spočetih otrok ...

... Kakor je nekdo dejal: Trst, Buenos Aires, Cleveland, Sydney, vsa osrčja, kjer živi slovenski človek, so udi istega telesa in samo zdravje vsakega posameznih udov bo pripomoglo, da bodo zdravi tudi ostali udi, da bo zdravo srce in celo telo.

Zato je delo ljudskošolske učiteljice v Buenos Airesu enakovredno delu univerzitetnega profesorja v Ljubljani, ki se bori za naš jezik in slovenstvo. Kaj vemo, obupanci, kaj bo zraslo iz tega, kar danes sejemo? Kaj vemo, kje bo zraslo krepko drevo? Saj oreh ne rodi samo med samimi orehi. Kaj vemo, kdaj bo drevesce pognalo trdnejše korenine, kdaj in kje se više pognalo v nebo ...«

Zorko Simčič: Prepisi k dnevom, Meddobje 1—2, 1964